

Столяр Марина

<https://orcid.org/0000-0002-7643-3027>
<https://scholar.google.com/citations?user=cqJa5k4AAAAAJ&hl=uk>

Доктор філософських наук, професор,
 завідувач кафедри філософії та культурології,
 Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
 (Чернігів, Україна) E-mail: stolar61@ukr.net

Колесник Олена

<https://orcid.org/0000-0002-0597-6489>
https://scholar.google.com.ua/citations?user=_dzS92AAAAAJ&hl=uk&oi=ao

Доктор культурології, доцент,
 професор кафедри філософії та культурології,
 Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
 (Чернігів, Україна) E-mail: elenakolesnyk2017@gmail.com

Богун Микола

<https://orcid.org/0000-0002-8721-6298>
<https://scholar.google.com/citations?user=e4mx9s4AAAAAJ&hl=uk>

Кандидат філософських наук, доцент,
 доцент кафедри філософії та культурології,
 Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
 (Чернігів, Україна) E-mail: nbogun@dnnet.com.ua

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «АНІМАЛІСТИЧНИЙ ПОВОРОТ» У ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Метою цієї роботи є пошуки сутності та гіпотетичних причин аніمالістичного повороту в сучасній цивілізації, виходячи з емпіричної бази найпомітніших проявів цього світоглядного зрушення.

Методи та методологія дослідження. Ми застосовуємо такі емпіричні методи як спостереження та узагальнення фактичного матеріалу. Основними теоретичними інструментами виступають аналіз і синтез даних щодо ролі аніمالістичного світогляду у повсякденному житті. Для комплексного аналізу використовується інтеграція різних моделей культурної динаміки, зокрема, поєднання синхронного та діахронного підходів.

Наукова новизна дослідження полягає в системному дослідженні сутності аніمالістичного повороту та його ролі у викладанні гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Висновки. Аніمالістичний поворот в суспільній свідомості та в гуманітарних дисциплінах є помітним явищем в культурному полі західної цивілізації першої чверті XXI століття. Тварин починають розглядатися як істоти, які переживають ті самі емоції, в тому числі – страждання поряд із людиною, а отже, заслуговують на таке ж співчуття та підтримку. З іншого боку, тварини виступають в якості джерела позитивних переживань – любові, радості, сміху. Зазначимо, що в контексті аніمالістичної тематики в інформаційному просторі саме сміх і співчуття є особливо важливими чинниками психологічного впливу. На перший погляд, ці дві емоції знаходяться на протилежних полюсах: сміх виникає там, де відсутнє співчуття, і навпаки. Однак їх поєднання утворює надзвичайно багатий спектр почуттів, які сприяють формуванню високих моральних якостей. При цьому мова йде про позитивний емоційний вплив на тлі викликів та загроз сучасного буття людини не тільки в Україні, але й в усьому світі. Важливими завданнями для подальших досліджень стануть: з'ясування соціокультурних причин АП з їхніми політичними, економічними, технологічними, правовими тощо імплікаціями; концептуалізація та оцінка його конкретних проявів; уточнення розуміння співвідношення природного та культурного в філософії та теоретичній культурології; розробка прогнозів з корекцією негативних тенденцій. Можна передбачати, що подібна проблематика буде займатиме все більше місце як в суспільному житті, так і в працях теоретиків. Все це має безпосереднє відношення до педагогічної роботи, оскільки тільки глибоке розуміння даної проблематики

дозволить вчителю, викладачу, вихователю, адекватно реагувати на виклики часу та формувати в учнів знання, навички, світоглядні позиції, відповідні до потреб сталого розвитку, а значить – самого виживання людства.

Ключові слова: *сталий розвиток, аніمالістичний поворот, біоетика, культура і природа, ідентичність, практики харчування, пет-терапія.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поняття «аніمالістичний поворот» ми використовуємо для позначення нового підходу, який стає дедалі більш помітним в різних гуманітарних дисциплінах та, перш за все, в суспільній свідомості (ЗМІ, соціальні мережі, громадська думка). Це явище потребує концептуалізації. Особливо важливою ця концептуалізація виглядає в контексті сучасної педагогіки, починаючи з дошкільної освіти і закінчуючи освітою та вихованням студентів, а також дорослих людей в контексті стратегій сталого розвитку. Адже аніمالістичний поворот (далі – АП), безпосередньо пов'язаний з двома з визначених ООН цілей сталого розвитку – збереженням морських ресурсів та захистом екосистем суші.

Вчитель і викладач повинен бути обізнаним щодо тих світоглядних змін, що відбуваються у свідомості дітей і молоді. Це, безумовно, підвищить рівень викладання дисциплін філософського та культурологічного циклу (пов'язаних, зокрема, з проблематикою самоідентифікації людини, походження та сутності людини та культури, взаємозв'язку природного та соціального). Також концепт АП у його зв'язку з таким явищем як екокрітика та аніمالістична література, стане корисним для викладачів мистецтвознавчих та літературознавчих дисциплін.

Велике значення для формування подібного світогляду мали погляди щодо прав тварин Артура Шопенгауера, концепція благоговіння перед життям Альберта Швейцера, фундаментальні положення біоетики, започаткованої Фріцем Яром, етологія, створена Конрадом Лоренцом та ін. Аніمالізм, як нова метафізична позиція, потребує докорінного переосмислення основоположних етичних, юридичних, політичних та інших принципів, які будувалися на уявленні про «кардинальну відмінність» і навіть «протилежність» між людським та тваринним світами.

Якщо під аніمالізмом ми розуміємо усвідомлений і відрефлектований філософський та науковий підхід, то під аніمالістичним поворотом – стихійні прояви світоглядних змін, які мають місце в суспільній свідомості, та очевидним чином виражаються в ЗМІ, соціальних мережах тощо. Основною його прикметою є те, що традиційна опозиція «культура – природа» та «людина – тварина» поступово змінюється більш комплексним усвідомленням взаємопов'язаності всього живого. Це впливає на всі аспекти культури: побутовий, політичний, економічний, інформаційний, художній, філософський і релігійний.

Метою цієї роботи є пошуки сутності та гіпотетичних причин аніمالістичного повороту в сучасній цивілізації, виходячи з емпіричної бази найпомітніших проявів цього світоглядного зрушення.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Методологічне значення для нашої роботи має праця С. Камензінда (S. Camenzind) «Кантіанська етика та аніمالістичний поворот «До сучасного погляду на моральний обов'язок захисту тварин» (2021), де аналізуються історико-філософські витоки аніمالізму [13]. Праці таких філософів як Л. Бейкер, К. Белшоу, С. Блатті, Т. Кемпбелл, В. Р. Картер, Д. Маккі, Дж. МакМахан, П. Морвілль, Г.В. Нунан, Е. Олсон, П. Ф. Сноудон свідчать про активний розвиток теорії аніمالістичного світогляду в сучасній філософії [12]. Ці дослідники здебільшого займаються проблематикою людської ідентичності, взаємодії біологічного та соціального.

У працях українських науковців представлено доволі широкий спектр питань, що стосуються нашої теми. Зокрема, М. Лашкіна аналізує концепт «повороту» в культурі та філософській думці ХХ–ХХІ століть. Також згадаємо праці О. Шинкаренка, присвячені поняттю «культурний поворот», О. Соболевської, М. Альошиної (теорія та методологія культурних поворотів); Л. Боровської (антропологічний, семіологічний повороти). Слід зазначити, що автори даної статті також зверталися до певних аспектів проблеми [4; 7; 8].

Методи та методологія дослідження. Ми застосовуємо такі емпіричні методи як спостереження та узагальнення фактичного матеріалу. Основними теоретичними інструментами виступають аналіз і синтез даних щодо ролі аніمالістичного світогляду у повсякденному житті. Для комплексного аналізу використовується інтеграція різних моделей культурної динаміки, зокрема, поєднання синхронного та діахронного підходів.

Наукова новизна дослідження полягає в системному дослідженні сутності аніمالістичного повороту та його ролі у викладанні гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «поворот» використовується для позначення звернення до нової проблематики, яке може супроводжуватися більш чи менш радикальною зміною загального підходу до її осмислення, аж до повної зміни дослідницької та світоглядної парадигми. Таке поняття як «філософський поворот» є добре відомим в історії філософії, де воно відображає динаміку фокусу дослідницької уваги. Найбільш вживаними є поняття «антропологічного повороту», що відбувся в часи переходу від досократичної до класичної античної філософії, а також поняття «онтологічного повороту» М. Гайдеггера та М. Гартмана. В культурології аналогічними поняттям є «культурний поворот» – термін, запропонований Фредріком Джеймісоном у праці «The Cultural Turn. Selected Writings on the Postmodern» (1998), і згодом розвинуте в працях таких дослідників, як Доріс Бахманн-Медік, Тім Вільямсон, Пітер М.С. Жакер, Річард Рорті та інших.

Конкретний зміст певного повороту, який полягає у трансформації індивідуального чи суспільного світогляду та зміні об'єкта досліджень, зазвичай виражається відповідним прикметником. Наприклад, «коперніканський поворот» у філософському контексті розуміють як революційний підхід І. Канта до гносеології. В наші дні значний вплив на філософію має культурологія, що спонукає дослідників аналізувати феномен «культурологічного повороту», зокрема в філософії освіти (М. Култаєва).

Термін «поворот» може використовуватися не лише для аналізу теорії, але й при узагальненні фактичного матеріалу. Очевидно, що застосування терміну «поворот» не повинно сприйматися як ствердження певного єдиного для всіх та лінійного етапу розвитку культури та її осмислення. «Поворот» скоріше відображає окрему тенденцію, властиву культурному процесу.

У нашому випадку йдеться про анімалістичний поворот (АП), який ми розуміємо як радикальні позитивні зміни в усвідомленні значення тварин в культурі, свідомості та емоційному житті представників сучасної західної цивілізації. Визначимо найбільш помітні сфери його прояву.

Домашні тварини в якості членів родини. Саме по собі таке ставлення до домашнього улюбленця не є безпрецедентним. Але в наші дні тварина все частіше сприймається не лише як повноцінний член родини, але й як центр емоційної прив'язаності. В деяких випадках йдеться не про доповнення, а про заміну стосунків «людина – людина» стосунками «людина – тварина», що може викликати певне занепокоєння. В будь-якому разі, має місце еволюція соціокультурних пріоритетів та зміна характеру сімейних взаємин.

З уявленням про одомашнених тварин як рівних людям (а може кращих за людей), впливає новий моральний імператив стосовно того, що кожна собака чи кішка повинні мати дбайливих і люблячих господарів. На основі цієї етичної настанови свою діяльність організовують волонтерські ініціативи та притулки, спрямовані на допомогу безпритульним тваринам. На жаль, ця прекрасна сама по собі ідея при втіленні може виглядати суперечливо, як через певні практичні моменти, так і через помітну «природно-культурну» асиметрію волонтерської роботи, яка здебільшого, стосується саме собак і кішок, які не можуть розглядатися як представники «природи», більш того, в певних контекстах є екологічно шкідливими інвазійними видами. Позитивним моментом є посилення більш екологічно свідомого волонтерства, пов'язаного з допомогою диким тваринам.

Інший суперечливий момент, пов'язаний зі сприйняттям домашньої тварини як дитини, був виражений в одній з публічних заяв папи Римського, де йшлося про те, що частина населення Італії віддає перевагу утриманню домашніх тварин замість народження і виховання дітей [6]. В цій заяві є декілька ключових положень: 1) підтвердження наявності демографічної кризи в Європі; 2) фіксація поширення практик прив'язаності до домашніх тварин; 3) припущення негативного впливу зазначеного явища на демографічну ситуацію. Перше з цих тверджень є очевидним, враховуючи об'єктивні показники демографічної динаміки. Друге свідчить про фундаментальні зміни у формуванні стосунків між людьми і домашніми тваринами, які є проявом АП в європейській культурі. Третє положення ще потребує вивчення задля його підтвердження або спростування. Можемо висунути припущення, що спад народжуваності має складні причини економічно-соціально-культурного характеру, а заведення домашніх улюбленців є не стільки причиною, скільки компенсацією наявної проблеми.

У зв'язку з цією темою, згадаємо термін *furbaby* – «міхове немовля», яке все частіше використовується в англомовних країнах на позначення домашньої тварини. З одного боку, ми бачимо тут повне розмивання людського та тваринного, надзвичайно емоційне ствердження рівності, чи навіть пріоритетності тварини у порівнянні з іншими членами родини. З іншого боку, такий акцент на зворушливій безпорадності, повній залежності істоти від людини може мати негативні моменти.

По-перше, виникає мода на психологічно інфантильних, а часто і фізично нездорових тварин. Заради гіперболізованої «милоти» деякі робочі породи собак повністю втрачають якості, які вдосконалювалися століттями. Створюються нові спірні гібриди, які позиціонуються як «дизайнерські породи», часто з вродженими фізичними проблемами. Прикладами можуть бути кішки типу манчкін та їхні похідні, де в результаті одна тварина є носієм відразу декількох серйозних мутацій; так, бамбіно – гібрид манчкіна та сфінкса – має короткі ноги та голу шкіру, а деякі екземпляри – ще і деформовані вуха; звернемо увагу на назву породи, яка підкреслює саме антропоморфізацію та зворушливість. В останні роки мода на окрас мерль привела до поширення генетичних проблем у все більшій кількості порід собак.

По-друге, бажання мати вдома «миле створіння», часто просто побачене в соціальних мережах, і про потреби якого майбутній господар не має ніякого уявлення, призводить до того, що люди все частіше заводять диких тварин. Це може бути дуже шкідливо для виживання цілих видів через такі фактори як втрати при відлові та транспортуванні, та умови утримання, при яких дикі істоти не завжди довго живуть та майже ніколи не розмножуються. Отже, «любов» без розуміння та відповідальності може ставати великим лихом для окремих тварин та для виживання виду. Сказане, звісно, не стосується програм розведення рідкісних видів в зоопарках та спеціалізованих центрах реабілітації.

Інформацію про суперечливість деяких модних трендів бажано доносити до студентів в процесі виховної, а інколи – і навчальної роботи.

АП і теріантропізм. Теріантропізм є формою самоідентифікації людини з певною твариною, яка може бути частковою, тимчасовою або стійкою й майже повною. В даному випадку ми використовуємо цей термін узагальнено, не проводячи межі між ним та рухом фуррі, що виходить за межі теми даної статті.

Частковими формами теріантропізму можна вважати святкові чи карнавальні заходи для дітей, а також сучасні модні тренди, такі як шапки з вушками тварин, популярні не лише серед дітей, а й серед дорослої молоді.

Більш спірним явищем є квадробіка. У початковому сенсі слова це новий, поки що неофіційний вид спорту, під час якого учасники пересуваються на чотирьох кінцівках, наслідуючи локомоцію тварин. Однак, цей термін швидко набув іншого значення, позначаючи дитячо-юнацьку субкультуру, представники якої імітують поведінку тварин, при цьому використовуючи маски, накладні вуха, штучні хвости та «рукавички-лапки».

Найбільш виражені форми теріантропізму передбачають повну самоідентифікацію людини з певною твариною. Подібні випадки трапляються нечасто, однак цей феномен привертає увагу своєю новизною. Така поведінка серед психічно здорових людей раніше не фіксувалася, якщо не враховувати випадків так званих дітей-Мауглі (яких теж не можна віднести до норми). Але нині йдеться про дітей чи навіть дорослих, які росли в людському середовищі, проте через не завжди зрозумілі причини почали асоціювати себе з певними тваринами. Інколи таке ототожнення заходить доволі далеко. Так, в мережі з'явилася інформація про японця, який начебто зробив серію пластичних операцій, набувши подоби собаки. Щоправда, ця інформація була спростована – операцій він не робив, лише придбав реалістичні костюми коллі та маламута, в які він регулярно переодягається та веде себе, як собака.

Комунікативний аспект впливу тварин при взаємодії між людьми. Присутність домашньої тварини часто викликає у людей підвищення комунікабельності та доброзичливості навіть у випадках спілкування з малознайомими або зовсім незнайомими особами. Домашні тварини створюють умови для легшого знайомства та встановлення контакту. Усвідомлення цього сприяє тому, що останнім часом у багатьох країнах поширюється та запроваджується в життя концепція ресторанів і кав'ярень, орієнтованих на залучення домашніх тварин. Йдеться не лише про заклади, в які дозволено заходити з улюбленими, або спеціально призначені для тварин, а й про ті, де тварини (найчастіше коти) є постійними «співробітниками». Атмосфера таких закладів сприяє невимушеним контактам між відвідувачами та має психотерапевтичний ефект.

Вплив АП на зміни в харчових звичках. Анімалістичний поворот виявляється в розвитку та поширенні обмежень (аж до заборони) на споживання продуктів, виготовлення яких пов'язане з вбивством тварин. Таких практик харчування існує декілька, причому вони відрізняються не лише за виявами, але й за світоглядним підґрунтям. Прихильники *вегетаріанства* виключають з раціону лише м'ясо. *Флекситаріанство* є підходом до харчування, при якому зменшується (але не виключаються повністю) споживання продуктів тваринного походження. *Пескетаріанці* дотримуються рослинного раціону, проте допускають споживання риби та морепродуктів. *Вегани* повністю відмовляються від продуктів тваринного походження (м'ясо, яйця, молоко, риба, та навіть мед). *Поллотаріанці* частіше керуються міркуваннями про здоров'я, ніж етичними мотивами, оскільки уникають лише червоного м'яса (свинина, телятина, баранина тощо), тоді як м'ясо птиці, риба, молочні продукти та яйця залишаються в раціоні. У більшості цих харчових практик основою є саме проактивна біоетична позиція [11]. Вони стають дедалі популярнішими в європейському суспільстві. За межами Європи, зокрема, в Китаї та Південній Кореї, теж все частіше звучать заклики до заборони страв з м'яса деяких видів домашніх тварин. Так, в Південній Кореї в 2015 році собаче м'ясо споживали 27% населення, а в 2022 році – лише 8%. Крім того, ухвалено закон, який з 2027 року заборонить розведення та забій собак для отримання м'яса [10].

Використання тварин у медичних практиках. Традиційно тварини мали відношення до медицини в аспектах вивчення анатомії та фізіології, розробки та тестування ліків та б'юті-продуктів. Зараз саме ці практики починають все ширше сприйматися як морально неприйнятні; зокрема, вони отримують негативне висвітлення в літературі (найбільш показово – в романі «Чумні пси» Р. Адамса). Зате активізується зовсім інший зв'язок тварин з медициною – пет-терапія. Люди з гіпертонією, серцевими захворюваннями, нервовими розладами, депресіями тощо все частіше звертаються до підтримки домашніх або навіть деяких диких тварин. В деяких лікарнях собак чи котів офіційно включають до штату медичних працівників.

В статті колишньої очільниці Міністерства охорони здоров'я України Уляни Супрун названо наступні фактори позитивного впливу тварин: 1) покращення настрою; 2) заспокійливий ефект; 3) зменшення артеріального тиску; 4) нормалізація роботи серця; 5) позитивний вплив на лікування аутизму в дітей; 6) сприяння реабілітації людей, які зазнали сильного стресу, зокрема, у лікування «посттравматичного стресового розладу» [9].

Тварини в інформаційному середовищі. В мас-медіа значну роль займають матеріали, присвячені тваринам – малюнки, фотографії, відео, новини різного типу, постановочні сцени, використання образів заради емоційного впливу тощо.

Зокрема, такий емоційний вплив активно використовується в рекламі. Прикладом є реклама німецької мережі супермаркетів Netto, де головними героями стали реальні коти-актори; цей ролик за добу зібрав більше мільйона переглядів на платформі Youtube. Різдивний рекламний ролик мережі супермаркетів Sainsbury's «Mog's Christmas calamity» (2015 р.), головним героєм якого став кіт на ім'я Мог (персонаж книг Джудіт Керр), зібрав понад 30 мільйонів переглядів за півроку [5].

Завдяки своїй емоційній евокативності, образи тварин нерідко стають центральними елементами соціальної реклами. Зокрема, в роликах про правила дорожнього руху було використано метафоричне перенесення образів: замість матері в ролі наставниці постає ведмедиця; в інших ситуаціях, що демонструють складні для дітей обставини, цю роль виконують дикі тварини та птахи [2]. Наразі спрацьовує архетип матері-природи, про яку діти також мають дбати з самого дитинства.

Окрему категорію становлять рекламні кампанії, спрямовані на підтримку безпритульних тварин, які створюються таким чином, аби максимально викликати емпатію глядачів.

Потужний емоційний вплив образів тварин активно використовується у політичних новинах. Так, покійна королева Єлизавета регулярно з'являлася на публіці з собаками породи коргі, захоплювалася кіньми та поні, сприяла захисту популяції диких лебедів. У Китаї так звана «панда-дипломатія» використовується для формування позитивного іміджу країни за кордоном, хоча це явище є дуже суперечливим. Її сутність полягає в тому, що Китай раніше дарував, а з 1984 р. – здає панд в оренду зоопаркам світу. Це ефектний жест доброї волі. Але по-перше, утримання панд обходиться зоопаркам дуже дорого (порядку 1 млн доларів на рік за пару панд), що може приводити до скорочення фінансування на інші програми закладу. По-друге, це може негативно впливати на самих панд, яких відривають від природного середовища. Іміджеве використання панд урядом Китаю привело до появи в європейському дискурсі поняття *panda kissers*, а в Америці – *panda huggers*, на позначення держав чи політичних кіл, прихильних до Китаю.

Отже, АП в іміджеві політиці проявляється через активне залучення тварин для низки цілей – від підвищення популярності політиків та партій до побудови або зміцнення дипломатичних відносин між країнами.

Українська політична реклама також часто використовує тварини (корови, свині, коти, бджоли, навіть кажани). Окремо варто згадати чернігівського джек-рассел-тер'єра Патрона, образ якого увійшов не лише в національний, але й у світовий інформаційний простір. Згодом з'явилися численні публікації про інших тварин-героїв [12].

Широка війна стала значним потрясінням для сучасного суспільства. Серед щоденних, часто трагічних новин значне місце займають ситуації, що стосуються страждань та смертей тварин. Зокрема, внаслідок підриву дамби Каховського водосховища загинула велика кількість тварин, про що широко повідомлялося у засобах масової інформації. Особливо резонансною стала фотографія виснаженого собаки, який притискається до ноги свого рятівника. Показово, що саме цей кадр, а не фото, що показують людські втрати та страждання, став сприйматися як символ усієї катастрофи [3]. В зверненні міського голови Миколаєва під час евакуаційних заходів із затоплених територій прозвучав заклик подбати про домашніх тварин. Це, на нашу думку, є показовим зразком зміни суспільного ставлення до тварин у сучасному світі.

Висновки. Підсумовуючи все сказане, можна прийти до висновку, що анімалістичний поворот в суспільній свідомості та в гуманітарних дисциплінах є помітним явищем в культурному полі західної цивілізації першої чверті XXI століття.

Тварин починають розглядатися як істоти, які переживають ті самі емоції, в тому числі – страждання поряд із людиною, а отже, заслуговують на таке ж співчуття та підтримку. З іншого боку, тварини виступають в якості джерела позитивних переживань – любові, радості, сміху. Зазначимо, що в контексті анімалістичної тематики в інформаційному просторі саме сміх і співчуття є особливо важливими чинниками психологічного впливу. На перший погляд, ці дві емоції знаходяться на протилежних полюсах: сміх виникає там, де відсутнє співчуття, і навпаки. Однак їх поєднання утворює надзвичайно багатий спектр почуттів, які сприяють формуванню високих моральних якостей. При цьому мова йде про позитивний емоційний вплив на тлі викликів та загроз сучасного буття людини не тільки в Україні, але й в усьому світі.

Важливими завданнями для подальших досліджень стануть: з'ясування соціокультурних причин АП з їхніми політичними, економічними, технологічними, правовими тощо імплікаціями; концептуалізація та оцінка його конкретних проявів; уточнення розуміння співвідношення природного та культурного в філософії та теоретичній культурології; розробка прогнозів з корекцією негативних тенденцій. Можна передбачати, що подібна проблематика буде займати все більше місце як в суспільному житті, так і в працях теоретиків. Все це має безпосереднє відношення до педагогічної роботи, оскільки тільки глибоке розуміння даної проблематики дозволить вчителю, викладачу, вихователю, адекватно реагувати на виклики часу та формувати в учнів знання, навички, світоглядні позиції, відповідні до потреб сталого розвитку, а значить – самого виживання людства.

References

1. Дванадцять тварин, що стали відомими під час війни: історії сміливих чотирилапих. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/06/11/254784/> (дата звернення: 17.11.2025).
Dvanadtsiat tvarin, shcho staly vidomymy pid chas viiny: istorii smilyvykh chotyrylapyh [Twelve animals that became famous during the war: stories of brave four-legged animals]. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2023/06/11/254784/> [in Ukrainian].
2. Дивовижна соціальна реклама, в якій мам замінили дикими тваринами. URL: <https://www.facebook.com/Ufond.UA/videos/дивовижна-соціальна-реклама-в-якій-мам-замінили-дикими-тваринами-адже-кожна-мама/1156464427869409/> (дата звернення: 17.11.2025).
Dyvoyzhdna sotsialna reklama, v yakii mam zaminily dyckymy tvarynamy [Amazing social advertisement in which mothers were replaced by wild animals]. Retrieved from <https://www.facebook.com/Ufond.UA/videos/дивовижна-соціальна-реклама-в-якій-мам-замінили-дикими-тваринами-адже-кожна-мама/1156464427869409/> [in Ukrainian].

3. Знесилений собака обіймає ногу рятувальника: фотограф Данило Павлов розповів історію знімка з Херсона, який облетів увесь світ. URL: <https://tsn.ua/exclusive/znesilena-sobaka-obiymaye-nogu-ryatuvalnika-fotograf-danilo-pavlov-rozpoviv-istoriyu-znimka-yakiy-obletiv-uves-svit-2348530.html> (дата звернення: 18.11.2025).
Znesylenyi sobaka obiimaie nohu riatuvalnyka: fotohraf Danylo Pavlov rozpoviv istoriiu znimka z Khersona, yakyi obletiv uves svit [Exhausted dog hugs a rescuer's leg; photographer Danylo Pavlov tells the story of a Kherson photo that went viral worldwide]. Retrieved from <https://tsn.ua/exclusive/znesilena-sobaka-obiymaye-nogu-ryatuvalnika-fotograf-danilo-pavlov-rozpoviv-istoriyu-znimka-yakiy-obletiv-uves-svit-2348530.html> [in Ukrainian].
4. Колесник О. С. Типологія анімалістичного жанру в літературі. *III Верніковські читання: Матеріали Наукових читань пам'яті Марата Вернікова*. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2023. С. 54–55.
Kolesnyk, O. S. (2023). Typolohiia animalistychnoho zhanru v literaturi [Typology of the animalistic genre in literature]. In *III Vernykov Readings: Materials of the scientific readings in memory of Marat Vernykov* (pp. 54–55). Odesa: Odesa National University named after I. I. Mechnikov. [in Ukrainian].
5. Мог – Різдвяне лихо. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=etpCB6RtyAc> (дата звернення: 10.11.2025).
Moh – Rizdviane lykho [Mog – Christmas calamity]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=etpCB6RtyAc> [in Ukrainian].
6. Проявляють егоїзм: Папа Франциск розкритикував людей, які заводять тварин замість дітей. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/01/05/247086/> (дата звернення: 10.11.2025).
Proivliaiut ehoizm: Papa Frantsysk rozkrytykuvav liudei, yakii zavodiav tvaryn zamist ditei [They show selfishness: Pope Francis criticized people who get pets instead of children]. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2022/01/05/247086/> [in Ukrainian].
7. Столяр М. Б., Богун М. О. Анімалістичний культурний поворот у сучасному інфпросторі. CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION. Proceedings of XII International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany. 29-31 July 2024. Berlin, Germany, 2024. С. 238–244.
Stolyar, M. B., Bohun, M. O. (2024). Animalistychnyi kulturnyi povorot u suchasnomu infoprostori [Animalistic cultural turn in the modern infospace]. In *CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION: Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference*, Berlin, Germany. 238–244. [in Ukrainian].
8. Столяр М. Б., Богун М. О. Анімалістичний культурний поворот у сучасних побутових практиках. The XI International scientific and practical conference «INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION» 1-3 серпня 2024 р. Ванкувер, Канада, 2024. С. 302–308.
Stolyar, M. B., Bohun, M. O. (2024). Animalistychnyi kulturnyi povorot u suchasnykh pobutovykh praktykakh [Animalistic cultural turn in contemporary everyday practices]. In *The XI International Scientific and Practical Conference «INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE, TECHNOLOGY AND EDUCATION»* (pp. 302–308). Vancouver, Canada. [in Ukrainian].
9. Супрун розповіла, чому варто заводити домашніх тварин. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29394575.html> (дата звернення: 17.11.2025).
Suprun rozpovila, chomu varto zavodyty domashnykh tvaryn [Suprun explained why it is worth having pets]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news/29394575.html> [in Ukrainian].
10. У Південній Кореї заборонили розводити і вбивати собак для вживання їх м'яса в їжу. URL: <https://www.unian.ua/world/u-pivdenniy-koreji-zaboronili-rozvoditi-i-vbivati-sobak-dlya-vzhivannya-ih-m-yasa-v-izhu-12505971.html> (дата звернення: 16.11.2025).
U Pivdennii Korei zaboronyly rozvodyty i vbyvaty sobak dlia vzhyvannya yikh miasa v yizhu [South Korea bans breeding and slaughtering dogs for meat consumption]. Retrieved from <https://www.unian.ua/world/u-pivdenniy-koreji-zaboronili-rozvoditi-i-vbivati-sobak-dlya-vzhivannya-ih-m-yasa-v-izhu-12505971.html> [in Ukrainian].
11. Хто такі вегани, вегетаріанці, пескетаріанці, флекситаріанці, поллотаріанці та що вони їдять. – URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/09/30/250432/> (дата звернення: 16.11.2025).
Khto taki vehany, vehetariantsi, pesketariantsi, fleksytariantsi, pollotariantsi ta shcho vony yidiat [Who are vegans, vegetarians, pescetarians, flexitarians, pollotarians and what do they eat]. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/09/30/250432/> [in Ukrainian].
12. Animalism. (2025). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/animalism/> (accessed 17.11.2025). [in English].
13. Camenzind, S. (2021). Kantian Ethics and the Animal Turn. On the Contemporary Defence of Kant's Indirect Duty View. *Animals*, 11(2), 512. [in English].

Stoliar Maryna

<https://orcid.org/0000-0002-7643-3027><https://scholar.google.com/citations?user=cqJa5k4AAAAAJ&hl=uk>

Doctor hab. of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philosophy and Cultural Studies,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: stolar61@ukr.net

Kolesnyk Olena

<https://orcid.org/0000-0002-0597-6489>https://scholar.google.com.ua/citations?user=_dzS92AAAAAJ&hl=uk&oi=ao

Doctor hab. of Cultural Studies, Associate Professor,
Professor of the Department of Philosophy and Cultural Studies
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: elenakolesnyk2017@gmail.com

Bohun Mykola

<https://orcid.org/0000-0002-8721-6298><https://scholar.google.com/citations?user=e4mx9s4AAAAAJ&hl=uk>

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophy and Cultural Studies,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: nbogun@dnet.com.ua

METHODOLOGICAL SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF «ANIMAL TURN» IN TEACHING HUMANITARIAN DISCIPLINES

The purpose of this work is to define the essence and hypothetical causes of the animal turn in modern civilization, based on the empirical base of the most noticeable manifestations of this worldview shift.

Research methods and methodology. We use empirical methods such as observation and generalization of factual material. The main theoretical tools are analysis and synthesis of data on the role of the animalistic worldview in everyday life. For a comprehensive analysis, the integration of various models of cultural dynamics is used, in particular, a combination of synchronous and diachronic approaches.

The scientific novelty of the study lies in the systematic analysis of the essence of the animal turn and its role in the teaching of humanities in higher education institutions.

Conclusions. The animal turn in public consciousness and in the humanitarian disciplines is a noticeable phenomenon in the cultural field of Western civilization in the first quarter of the 21st century. Animals are beginning to be viewed as beings that experience the same emotions, including suffering, as humans, and therefore deserve the same compassion and support. On the other hand, animals act as a source of positive experiences – love, joy, laughter. It should be noted that in the context of animalistic topics in the information space, laughter and compassion are particularly important factors of psychological impact. At first glance, these two emotions are at opposite poles: laughter arises where there is no compassion, and vice versa. However, their combination creates an extremely rich spectrum of feelings that contribute to the formation of high moral qualities. At the same time, we are talking about a positive emotional impact against the background of the challenges and threats of modern human existence not only in Ukraine, but also throughout the world. Important tasks for further research will be: clarifying the socio-cultural causes of AT with their political, economic, technological, legal, etc. implications; conceptualization and assessment of its specific manifestations; clarification of the understanding of the relationship between the natural and the cultural in philosophy and theoretical cultural studies; development of forecasts with correction of negative trends. It can be predicted that such issues will occupy an increasing place both in public life and in the works of theorists. All this is directly related to pedagogical work, since only a deep understanding of this issue will allow a teacher, lecturer, educator to adequately respond to the challenges of the time and to form in students the knowledge, skills, and worldviews that meet the needs of sustainable development, and therefore the very survival of humanity.

Keywords: sustainable development, animalistic turn, bioethics, culture and nature, identity, nutritional practices, pet therapy.

Стаття надійшла до редакції 24.11.2025 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Носко М. О.